

به نام او، به یاد او، برای او

محاسبات علمی

نرم های برداری و ماتریسی

Dr. Ali Valinejad

valinejad.ir

valinejad@umz.ac.ir

University of Mazandaran

فهرست مطالب

- ❖ نرم های برداری
- ❖ نرم های ماتریسی
- ❖ همگرایی دنباله ها
- ❖ ماتریس همگرا
- ❖ همگرایی سری توانی
- ❖ نرم وابسته و معکوس ماتریس
- ❖ نرم وابسته و ماتریس متعامد

نرم های برداری

University of Mazandaran

نرم های برداری

تعریف نرم برداری روی فضای $\mathbb{R}^n$:

تابع پیوسته $\|\cdot\|: \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^+ \cup \{0\}$ را یک **نرم برداری** روی $\mathbb{R}^n$ نامیم هرگاه در خواص زیر صدق کند:

۱. به ازای هر $x \in \mathbb{R}^n$ $\|x\| \geq 0$ و $\|x\| = 0$ اگر و فقط اگر $x=0$ ،

۲. به ازای هر $x \in \mathbb{R}^n$ و هر $\alpha \in \mathbb{R}$ ، $\|\alpha x\| = |\alpha| \|x\|$ ،

۳. به ازای هر $x, y \in \mathbb{R}^n$ ، $\|x + y\| \leq \|x\| + \|y\|$.

چند نرم برداری روی فضای $\mathbb{R}^n$:

❖ نرم یک (نرم-۱):
 $x \in \mathbb{R}^n \Rightarrow \|x\|_1 = \sum_{i=1}^n |x_i|$

❖ نرم ماکزیمم (نرم- ∞):
 $x \in \mathbb{R}^n \Rightarrow \|x\|_\infty = \max_{i=1:n} |x_i|$

❖ نرم اقلیدسی (نرم-۲):
 $x \in \mathbb{R}^n \Rightarrow \|x\|_2 = \sqrt{x_1^2 + x_2^2 + \dots + x_n^2}$

❖ نرم- p (برای $1 \leq p$):
 $x \in \mathbb{R}^n \Rightarrow \|x\|_p = (|x_1|^p + |x_2|^p + \dots + |x_n|^p)^{\frac{1}{p}}$

مثال: فرض کنید $x = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \\ -2 \end{bmatrix}$ در این صورت،

$$\|x\|_1 = |1| + |0| + |-2| = 3$$

$$\|x\|_\infty = \max\{|1|, |0|, |-2|\} = 2$$

$$\|x\|_2 = \sqrt{|1|^2 + |0|^2 + |-2|^2} = \sqrt{5}$$

$$\|x\|_3 = (|1|^3 + |0|^3 + |-2|^3)^{\frac{1}{3}} = \sqrt[3]{9}$$

نرم های برداری

تمرین:

۱- ثابت کنید $\|x\|_1$ ، $\|x\|_\infty$ و $\|x\|_2$ نرم های برداری روی فضای برداری $\mathbb{R}^n$ هستند.

اثبات نرم برداری بودن تابع $\|\cdot\|_1$

با توجه به تعریف نرم-۱، برای بردار $x = \begin{bmatrix} x_1 \\ x_2 \\ \vdots \\ x_n \end{bmatrix}$ از $\mathbb{R}^n$ رابطه $\|x\|_1 = |x_1| + |x_2| + \dots + |x_n|$ برقرار است. لذا:

اثبات برقراری خاصیت اول:

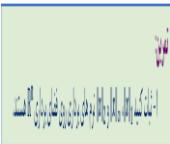
با توجه به نامنفی بودن قدر مطلق یک عدد حقیقی، خاصیت اول بوضوح برقرار است.

اثبات برقراری خاصیت دوم:

$$\begin{aligned}\|\alpha x\|_1 &= |\alpha x_1| + |\alpha x_2| + \dots + |\alpha x_n| \\ &= |\alpha| |x_1| + |\alpha| |x_2| + \dots + |\alpha| |x_n| \\ &= |\alpha| (|x_1| + |x_2| + \dots + |x_n|) = |\alpha| \|x\|_1\end{aligned}$$

اثبات برقراری خاصیت سوم (نامساوی مثلثی):

$$\begin{aligned}\|x + y\|_1 &= |x_1 + y_1| + |x_2 + y_2| + \dots + |x_n + y_n| \\ &\leq |x_1| + |y_1| + |x_2| + |y_2| + \dots + |x_n| + |y_n| \\ &= \|x\|_1 + \|y\|_1 \quad \blacksquare\end{aligned}$$

نرم های برداری

چند نکته:

$$\| -x \| = |-1| \| x \| = \| x \| \quad -1$$

$$| \| x \| - \| y \| | \leq \| x - y \| \quad x, y \in \mathbb{R}^n \text{ به ازای هر} \quad -2$$

$$| x^T y | \leq \| x \|_2 \| y \|_2 \quad -3 \text{ نامساوی کوشی شوارتز}$$

$$| x^T y | \leq \| x \|_p \| y \|_q \quad 1 \leq p, q \leq \infty \quad \frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1 \quad -4 \text{ نامساوی هولدر}$$

اثبات ۲: از $x = x - y + y$ و نامساوی مثلثی داریم

$$\| x \| = \| x - y + y \| \leq \| x - y \| + \| y \| \Rightarrow \| x \| - \| y \| \leq \| x - y \| \quad (*)$$

به طور مشابه از $y = y - x + x$ داریم

$$\| y \| = \| y - x + x \| \leq \| y - x \| + \| x \| \Rightarrow \| y \| - \| x \| \leq \| x - y \| \quad (**)$$

بنابراین از (*) و (**) نتیجه می شود که:

$$| \| x \| - \| y \| | \leq \| x - y \|$$

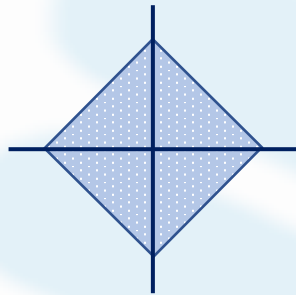

نرم های برداری

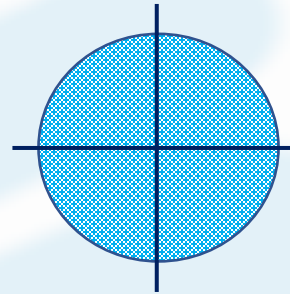
مثال:

$$S = \{x \in R^2: \|x\| \leq 1\}$$

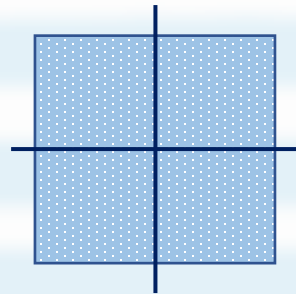
$$\{x \in R^2: \|x\|_1 \leq 1\}$$

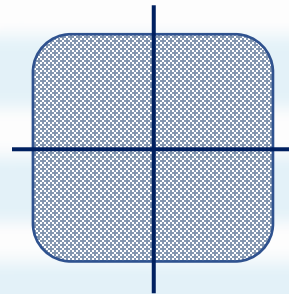
$$\{x \in R^2: \|x\|_2 \leq 1\}$$

$$\{x \in R^2: \|x\|_\infty \leq 1\}$$

$$\{x \in R^2: \|x\|_p \leq 1\}$$

نرم های برداری

تعریف هم ارزی نرم های برداری (Equivalence of Vector Norms):

دو نرم برداری $\|\cdot\|_\alpha$ و $\|\cdot\|_\beta$ را هم ارز گوئیم اگر ثابت های a و b حقیقی وجود داشته باشند به طوری که

$$a\|\cdot\|_\alpha \leq \|\cdot\|_\beta \leq b\|\cdot\|_\alpha$$

گزاره: به ازای هر $x \in \mathbb{R}^n$ ، نرم های $\|\cdot\|_1$ ، $\|\cdot\|_2$ و $\|\cdot\|_\infty$ در روابط هم ارزی زیر صدق می کنند:

$$\|x\|_2 \leq \|x\|_1 \leq \sqrt{n}\|x\|_2 \quad (\text{الف})$$

$$\|x\|_\infty \leq \|x\|_2 \leq \sqrt{n}\|x\|_\infty \quad (\text{ب})$$

$$\|x\|_\infty \leq \|x\|_1 \leq n\|x\|_\infty \quad (\text{ج})$$

نرم های برداری

تعریف هم ارزی نرم های برداری (Equivalence of Vector Norms):

دو نرم برداری $\|\cdot\|_\alpha$ و $\|\cdot\|_\beta$ را هم ارز گوئیم اگر ثابت های a و b حقیقی وجود داشته باشند به طوری که

$$a\|\cdot\|_\alpha \leq \|\cdot\|_\beta \leq b\|\cdot\|_\alpha$$

مثال: فرض کنید $\mathbf{x} = \begin{bmatrix} 1 \\ 0 \\ -2 \end{bmatrix}$ در این صورت،

$$\|\mathbf{x}\|_1 = |1| + |0| + |-2| = 3$$

$$\|\mathbf{x}\|_\infty = \max\{|1|, |0|, |-2|\} = 2$$

$$\|\mathbf{x}\|_2 = \sqrt{|1|^2 + |0|^2 + |-2|^2} = \sqrt{5}$$

$$\|\mathbf{x}\|_2 \leq \|\mathbf{x}\|_1 \leq \sqrt{n}\|\mathbf{x}\|_2 \Rightarrow \sqrt{5} \leq 3 \leq \sqrt{15}$$

$$\|\mathbf{x}\|_\infty \leq \|\mathbf{x}\|_1 \leq n\|\mathbf{x}\|_\infty \Rightarrow 2 \leq 3 \leq 6$$

$$\|\mathbf{x}\|_\infty \leq \|\mathbf{x}\|_2 \leq \sqrt{n}\|\mathbf{x}\|_\infty \Rightarrow 2 \leq \sqrt{5} \leq 2\sqrt{5}$$

نرم های برداری

$$\|x\|_{\infty} \leq \|x\|_1 \leq n\|x\|_{\infty}$$

اثبات نامساوی (ج)

$$\|x\|_{\infty} \leq \|x\|_1$$

(۱)

$$\|x\|_1 \leq n\|x\|_{\infty}$$

(۲)

اثبات نامساوی ج- (۱)

$$\forall x \in \mathbb{R}^n \quad \|x\|_{\infty} \leq \|x\|_1 \quad ?$$

$$\|x\|_{\infty} = \max(|x_1|, |x_2|, \dots, |x_n|) \leq |x_1| + |x_2| + \dots + |x_n| = \|x\|_1$$

$$\Rightarrow \quad \forall x \in \mathbb{R}^n \quad \|x\|_{\infty} \leq \|x\|_1$$

اثبات نامساوی ج- (۲)

$$\forall x \in \mathbb{R}^n \quad \|x\|_1 \leq n\|x\|_{\infty} \quad ?$$

$$\|x\|_1 = |x_1| + |x_2| + \dots + |x_n| \leq n \max(|x_1|, |x_2|, \dots, |x_n|) = n\|x\|_{\infty}$$

$$\Rightarrow \quad \forall x \in \mathbb{R}^n \quad \|x\|_1 \leq n\|x\|_{\infty} \quad \blacksquare$$

نرم های برداری

تمرین:

۱- روابط هم ارزی نرم های برداری زیر را ثابت کنید:

$$\|x\|_2 \leq \|x\|_1 \leq \sqrt{n}\|x\|_2 \quad (\text{الف})$$

$$\|x\|_\infty \leq \|x\|_2 \leq \sqrt{n}\|x\|_\infty \quad (\text{ب})$$

نرم های ماتریسی

University of Mazandaran

نرم های ماتریسی

تعریف نرم ماتریسی روی فضای برداری ماتریس های حقیقی m در n ، $(\mathbb{R}^{m \times n})$:

تابع پیوسته $\|\cdot\|: \mathbb{R}^{m \times n} \rightarrow \mathbb{R}^+ \cup \{0\}$ را یک **نرم ماتریسی** نامیم هرگاه در خواص زیر صدق کند:

۱. به ازای هر $A \in \mathbb{R}^{m \times n}$ ، $\|A\| \geq 0$ و $\|A\| = 0$ اگر و فقط اگر $A = \mathbf{0}$ ،

۲. به ازای هر $A \in \mathbb{R}^{m \times n}$ و هر $\alpha \in \mathbb{R}$ ، $\|\alpha A\| = |\alpha| \|A\|$ ،

۳. به ازای هر $A, B \in \mathbb{R}^{m \times n}$ ، $\|A + B\| \leq \|A\| + \|B\|$.

نرم های ماتریسی

نرم های ماتریسی وابسته به نرم برداری (subordinet matrix norm):

با مفروض بودن یک ماتریس دلخواه A و نرم های برداری $\|\cdot\|_m$ و $\|\cdot\|_n$ ، نرم ماتریسی وابسته به این نرم های برداری به شکل زیر تعریف می شود

$$\|A\|_{m,n} = \sup_{0 \neq x \in R^n} \frac{\|Ax\|_m}{\|x\|_n}$$

این نرم در هر سه خاصیت نرم ماتریسی صدق می کند.

نکته:

$$\|A\|_{m,n} = \sup_{0 \neq x \in R^n} \frac{\|Ax\|_m}{\|x\|_n} \Rightarrow \|A\|_{m,n} = \sup_{\|x\|_n=1} \|Ax\|_m$$

نرم های ماتریسی

نرم های ماتریسی وابسته به نرم برداری (subordinet matrix norm):

در حالت خاص

با مفروض بودن یک ماتریس دلخواه A و نرم برداری $\|\cdot\|_p$ ، نرم ماتریسی وابسته به این نرم برداری به شکل زیر تعریف می شود

$$\|A\|_p = \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|_p}{\|x\|_p}$$

نکته:

$$\|A\|_p = \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|_p}{\|x\|_p} \Rightarrow \|A\|_p = \max_{\|x\|_p=1} \|Ax\|_p$$

$$\Rightarrow \|A\|_p \geq \frac{\|Ax\|_p}{\|x\|_p}$$

$$\Rightarrow \|Ax\|_p \leq \|A\|_p \|x\|_p$$

نرم های ماتریسی

چند نرم ماتریسی مهم

❖ نرم-۱ (نرم ماکزیمم مجموع ستون ها):

$$\|A\|_1 = \max_{j=1:n} \left\{ \sum_{i=1}^m |a_{ij}| \right\}$$

❖ نرم- ∞ (نرم ماکزیمم مجموع سطرها):

$$\|A\|_\infty = \max_{i=1:m} \left\{ \sum_{j=1}^n |a_{ij}| \right\}$$

❖ نرم-۲ (نرم طیفی):

$$\|A\|_2 = \sqrt{A^T A} = \sigma_{\max}(A)$$

❖ نرم فروبینیوس (نرم هیلبرت اشمیت):

$$\|A\|_F = \left(\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n |a_{ij}|^2 \right)^{1/2} = \sqrt{\text{tr}(A^T A)}$$

❖ نرم $L_{2,1}$:

$$\|A\|_{2,1} = \sum_{j=1}^n \|a_j\|_2 = \sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^m |a_{ij}|^2 \right)^{1/2}$$

نرم های ماتریسی

مثال ۱: فرض کنید $A = \begin{bmatrix} 1 & -2 \\ -3 & 4 \\ 5 & 6 \end{bmatrix}$ در این صورت،

$$\|A\|_1 = \max\{|1| + |-2| + |5|, |-2| + |4| + |6|\} = \max\{9, 12\} = 12$$

$$\|A\|_\infty = \max\{|1| + |-2|, |-3| + |4|, |5| + |6|\} = \max\{3, 7, 11\} = 11$$

$$\|A\|_F = \sqrt{1^2 + (-2)^2 + (-3)^2 + 4^2 + 5^2 + 6^2} = \sqrt{91}$$

مثال ۲: فرض کنید $A = \begin{bmatrix} 2 & 5 \\ 1 & 3 \end{bmatrix}$ در این صورت،

$$\|A\|_2 = ?$$

$$A^T A = \begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 5 & 3 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 2 & 5 \\ 1 & 3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 5 & 13 \\ 13 & 34 \end{bmatrix}$$

مقادیر ویژه $A^T A$ عبارتند از :

$$\lambda_1 = 38.9743, \lambda_2 = 0.0257$$

$$\|A\|_2 = \sqrt{\max\{\lambda_1, \lambda_2\}} = 6.2429$$

نرم های ماتریسی

چند خاصیت از نرم ماتریسی وابسته

$$\forall x \in \mathbb{R}^n \text{ \& } A \in \mathbb{R}^{m \times n} \quad \|Ax\| \leq \|A\| \|x\|$$

$$\forall A \in \mathbb{R}^{l \times m} \text{ \& } B \in \mathbb{R}^{m \times n} \Rightarrow \|AB\|_{l,n} \leq \|A\|_{l,m} \|B\|_{m,n}$$

$$\forall A, B \quad \|AB\|_p \leq \|A\|_p \|B\|_p \quad p=1, 2, \infty$$

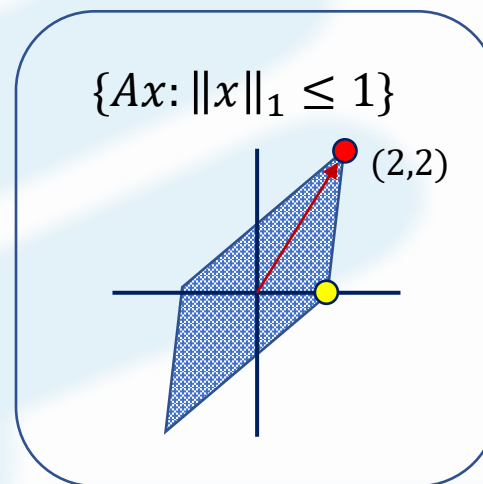
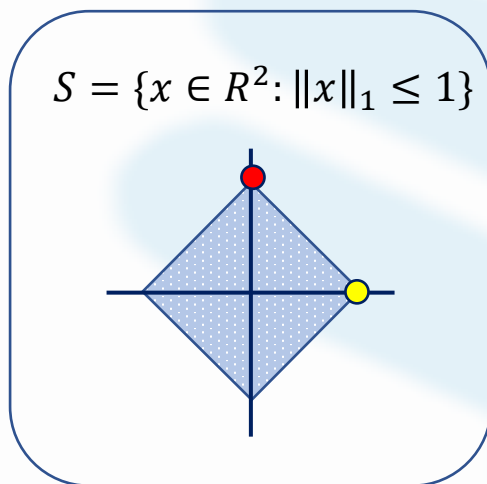
$$\forall A, B \quad \|AB\|_F \leq \|A\|_F \|B\|_F$$

نرم های ماتریسی

مثال: فرض کنید $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ 0 & 2 \end{bmatrix}$

$$S = \{x \in \mathbb{R}^2: \|x\|_1 \leq 1\} \rightarrow \{Ax: x \in S\}$$

بردارى واحدی که به ازای آن، $\|Ax\|_1$ بیشترین مقدار را به خود اختصاص می دهد، بردار $\begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix}$ است. ضریب تقویت برابر $\|A\|_1 = 4$ است.

$$\|A\|_1 = \sup_{\|x\|_1=1} \|Ax\|_1$$

نرم های ماتریسی

تمرین:

۱- اگر I ماتریس واحد n در n باشد

$$\|I\|_1 = ?$$

$$\|I\|_2 = ?$$

$$\|I\|_\infty = ?$$

$$\|I\|_F = ?$$

$$I = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

$$\|I\|_1 = \max\{|1| + |0| + |0|, |0| + |1| + |0|, |0| + |0| + |1|\} = \max\{1, 1, 1\} = 1$$

$$\|I\|_\infty = \max\{|1| + |0| + |0|, |0| + |1| + |0|, |0| + |0| + |1|\} = \max\{1, 1, 1\} = 1$$

$$\|I\|_2 = \sqrt{\text{eigenvalue of } I^T I} = \sqrt{\text{eigenvalue of } I} = 1$$

$$\|I\|_F = \sqrt{1^2 + 0^2 + 0^2 + 0^2 + 1^2 + 0^2 + 0^2 + 0^2 + 1^2} = \sqrt{3}$$

نرم های ماتریسی

تعریف هم ارزی نرم های ماتریسی

دو نرم ماتریسی $\|\cdot\|_\alpha$ و $\|\cdot\|_\beta$ را هم ارز گوئیم اگر ثابت های a و b حقیقی وجود داشته باشند به طوری که

$$a\|\cdot\|_\alpha \leq \|\cdot\|_\beta \leq b\|\cdot\|_\alpha$$

گزاره: به ازای هر ماتریس دلخواه $A \in \mathbb{R}^{m \times n}$ ، نرم های ماتریسی $\|\cdot\|_1$ و $\|\cdot\|_\infty$ و $\|\cdot\|_2$ در روابط هم ارزی زیر صدق می کنند:

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_\infty \leq \|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_\infty \quad (\text{الف})$$

$$\frac{1}{\sqrt{m}} \|A\|_1 \leq \|A\|_2 \leq \sqrt{n} \|A\|_1 \quad (\text{ب})$$

$$\|A\|_2 \leq \|A\|_F \leq \sqrt{n} \|A\|_2 \quad (\text{ج})$$

$$\|A\|_2 \leq \sqrt{\|A\|_1 \|A\|_\infty} \quad (\text{د})$$

نرم های ماتریسی

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \leq \|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_{\infty}$$

اثبات (الف)

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \leq \|A\|_2 \quad (1)$$

$$\|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_{\infty} \quad (2)$$

اثبات الف- (1)

$$\forall A \in \mathbb{R}^{m \times n} \quad \frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \leq \|A\|_2 \quad ?$$

بنابر تعریف داریم:

$$\|A\|_{\infty} = \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|_{\infty}}{\|x\|_{\infty}} \quad (*)$$

همچنین بنابر هم ارزی نرم های برداری داریم :

$$\|x\|_2 \leq \sqrt{n} \|x\|_{\infty} \quad (**)$$

و

$$\|Ax\|_{\infty} \leq \|Ax\|_2 \quad (***)$$

$$(**) \Rightarrow \frac{1}{\|x\|_{\infty}} \leq \frac{\sqrt{n}}{\|x\|_2} \quad (****)$$

$$(***) \& (****) \Rightarrow \frac{\|Ax\|_{\infty}}{\|x\|_{\infty}} \leq \frac{\sqrt{n} \|Ax\|_2}{\|x\|_2} \Rightarrow \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|_{\infty}}{\|x\|_{\infty}} \leq \max_{x \neq 0} \frac{\sqrt{n} \|Ax\|_2}{\|x\|_2}$$

$$\Rightarrow \frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \leq \|A\|_2$$

نرم های ماتریسی

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \leq \|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_{\infty}$$

اثبات (الف)

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \leq \|A\|_2 \quad (1)$$

$$\|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_{\infty} \quad (2)$$

اثبات الف- (2)

$$\forall A \in \mathbb{R}^{m \times n} \quad \|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_{\infty} \quad ?$$

بنابر تعریف داریم:

$$\|A\|_2 = \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|_2}{\|x\|_2} \quad (*)$$

همچنین بنابر هم ارزی نرم های برداری داریم :

$$\|Ax\|_2 \leq \sqrt{m} \|Ax\|_{\infty} \quad (**)$$

و

$$\|x\|_{\infty} \leq \|x\|_2 \quad (***)$$

$$(***) \Rightarrow \frac{1}{\|x\|_2} \leq \frac{1}{\|x\|_{\infty}} \quad (****)$$

$$(**) \& (****) \Rightarrow \frac{\|Ax\|_2}{\|x\|_2} \leq \frac{\sqrt{m} \|Ax\|_{\infty}}{\|x\|_{\infty}} \Rightarrow \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|_2}{\|x\|_2} \leq \max_{x \neq 0} \frac{\sqrt{m} \|Ax\|_{\infty}}{\|x\|_{\infty}}$$

$$\Rightarrow \|A\|_2 \leq \sqrt{m} \|A\|_{\infty} \quad \blacksquare$$

نرم های ماتریسی

تمرین:

۱- روابط هم ارزی نرم های برداری زیر را ثابت کنید:

$$\frac{1}{\sqrt{m}} \|A\|_1 \leq \|A\|_2 \leq \sqrt{n} \|A\|_1$$

$$\|A\|_2 \leq \|A\|_F \leq \sqrt{n} \|A\|_2$$

همگرایی دنباله ها

University of Mazandaran

همگرایی دنباله‌ها

همگرایی دنباله‌ای از بردارها:

دنباله بردارهای $\mathbf{v}^{(1)}, \mathbf{v}^{(2)}, \dots$ از $\mathbb{R}^n$ به بردار $\mathbf{v}$ همگراست اگر

$$\lim_{k \rightarrow \infty} \mathbf{v}_i^{(k)} = \mathbf{v}_i \quad i = 1, 2, \dots, n$$

همگرایی دنباله‌ای از ماتریس‌ها:

دنباله ماتریس‌های $A^{(1)}, A^{(2)}, \dots$ از $\mathbb{R}^{m \times n}$ به ماتریس A همگراست اگر

$$\lim_{k \rightarrow \infty} a_{ij}^{(k)} = a_{ij} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad \& \quad j = 1, 2, \dots, n$$

همگرایی دنباله‌ها

قضیه دنباله بردارهای $v^{(1)}, v^{(2)}, \dots$ از $\mathbb{R}^n$ به بردار v همگراست اگر و فقط اگر

$$\lim_{k \rightarrow \infty} \|v^{(k)} - v\| = 0$$

قضیه دنباله ماتریس‌های $A^{(1)}, A^{(2)}, \dots$ از $\mathbb{R}^{m \times n}$ به ماتریس A همگراست اگر و فقط اگر

$$\lim_{k \rightarrow \infty} \|A^{(k)} - A\| = 0$$

نکته: اگر دنباله $\{A^{(k)}\}$ به ماتریس A همگرا باشد می‌گوییم:

$$\lim_{K \rightarrow \infty} A^{(k)} = A$$

مثال: فرض کنید $v^{(k)} = \begin{bmatrix} \frac{1}{k} \\ \frac{1}{k} \\ \frac{1}{k} \end{bmatrix}$ آنگاه دنباله $[v^{(k)}]_{k=1}^{\infty}$ به بردار $\begin{bmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix}$ همگراست.

مثال: فرض کنید $A^{(k)} = \begin{bmatrix} 1 + \frac{1}{k} & \frac{1}{k} \\ \frac{1}{k} & 2 + \frac{1}{k} \end{bmatrix}$ آنگاه دنباله $[A^{(k)}]_{k=1}^{\infty}$ به ماتریس $\begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 2 \end{bmatrix}$ همگراست.

همگرایی دنباله‌ها

قضیه دنباله $A^1, A^2, \dots$ از توانهای ماتریس A به ماتریس صفر همگراست اگر و فقط اگر هر مقدار ویژه λ_i از ماتریس A در نامساوی $|\lambda_i| < 1$ صدق کند (مساوی یک نباید باشد)

اثبات: به ازای هر ماتریس مربعی $A \in \mathbb{R}^{m \times n}$ ، ماتریس معکوس پذیر T وجود دارد بطوریکه:

$$T^{-1}AT := J = \begin{bmatrix} J_1 & & \\ & J_2 & \\ & & \ddots \\ & & & J_r \end{bmatrix}$$

که در آن،

$$J_i = \begin{bmatrix} J_i & 1 & & \\ & J_i & \ddots & \\ & & \ddots & 1 \\ & & & J_i \end{bmatrix}$$

با محاسبه‌ی جبری ساده می‌توان نشان داد که،

$$J_i^k = \begin{bmatrix} \lambda_i^k & k\lambda_i^{k-1} & \binom{k}{2}\lambda_i^{k-2} & \dots & \binom{k}{n-1}\lambda_i^{k-n+1} \\ & \lambda_i^k & k\lambda_i^{k-1} & \dots & \binom{k}{n-2}\lambda_i^{k-n+2} \\ & & \lambda_i^k & \ddots & \vdots \\ & & & \ddots & k\lambda_i^{k-1} \\ & & & & \lambda_i^k \end{bmatrix}$$

در نتیجه:

$$\lim_{K \rightarrow \infty} J_i^k = \mathbf{0} \iff |\lambda_i| < 1$$

$$\implies \lim_{K \rightarrow \infty} A^K = \lim_{K \rightarrow \infty} (TJT^{-1})(TJT^{-1}) \dots (TJT^{-1}) = \lim_{K \rightarrow \infty} T J^K T^{-1} = \mathbf{0}$$

$$\iff |\lambda_i| < 1 \text{ for each } i \quad \blacksquare$$

ماتریس همگرا

University of Mazandaran

ماتریس همگرا

تعریف ماتریس همگرا: گوییم ماتریس A همگراست اگر دنباله توانی $\{A^k\}$ به ماتریس صفر میل کند

$$\lim_{K \rightarrow \infty} A^k = 0$$

قضیه: فرض کنید λ یک مقدار ویژه از ماتریس A باشد آنگاه داریم $|\lambda| \leq \|A\|$ ، که در آن $\|\cdot\|$ یک نرم ماتریسی وابسته است.

اثبات: فرض کنید x بردار ویژه غیر صفر متناظر با مقدار ویژه λ از ماتریس A باشد. در این صورت،

$$Ax = \lambda x \Rightarrow \|Ax\| = \|\lambda x\| = |\lambda| \|x\| \quad (*)$$

از طرفی طبق خواص نرم ماتریسی وابسته داریم:

$$\|Ax\| \leq \|A\| \|x\| \quad (**)$$

از $(*)$ و $(**)$ نتیجه می شود که:

$$|\lambda| \|x\| \leq \|A\| \|x\|$$

لذا، با توجه به غیر صفر بودن x داریم:

$$|\lambda| \leq \|A\|$$

ماتریس همگرا

تعریف شعاع طیفی ماتریس A :

$$\rho(A) = \max_i |\lambda_i|$$

نتیجه:

$$\rho(A) \leq \|A\|$$

نتیجه: ماتریس A همگراست اگر $\|A\| < 1$ ($\|\cdot\|$ یک نرم ماتریسی وابسته است)

همگرایی سری توانی

University of Mazandaran

همگرایی سری توانی

قضیه: سری توانی $I+A+A^2+\dots$ به ماتریس $(I-A)^{-1}$ همگرا است، اگر ماتریس A همگرا باشد.

اثبات: ابتدا ثابت می کنیم $(I-A)^{-1}$ وجود دارد

با توجه به تعریف ماتریس همگرا، از این که A همگراست پس $\lim_{K \rightarrow \infty} A^K = 0$

لذا، طبق قضیه، از این که دنباله $A^1, A^2, \dots$ از توان های ماتریس A به ماتریس صفر همگراست، نتیجه می شود که هر مقدار ویژه λ_i از ماتریس A در نامساوی $|\lambda_i| < 1$ صدق می کند.

همچنین، از جبر خطی می دانیم اگر λ_i یک مقدار ویژه ماتریس A باشد، $1-\lambda_i$ یک مقدار ویژه از ماتریس $I-A$ است.

از طرفی $|\lambda_i| < 1$ نتیجه می دهد که $\lambda_i < 1$ ، بنابراین $1-\lambda_i \neq 0$. این بدان معنی است که همه مقدار ویژه ماتریس $I-A$ مخالف صفرند. در نتیجه $(I-A)^{-1}$ وجود دارد.

اثبات همگرایی:

$$(I-A)(I+A+A^2+\dots+A^K) = I-A^{K+1}$$

$(I-A)$ ماتریسی معکوس پذیر است. بنابراین

$$\begin{aligned} I+A+A^2+\dots+A^K &= (I-A)^{-1}(I-A^{K+1}) \\ &= (I-A)^{-1} - (I-A)^{-1}A^{K+1} \end{aligned}$$

اکنون با حدگیری از طرفین رابطه فوق داریم :

$$\lim_{K \rightarrow \infty} I+A+\dots+A^K = \lim_{K \rightarrow \infty} (I-A)^{-1} - \lim_{K \rightarrow \infty} (I-A)^{-1}A^{K+1}$$

از همگرا بودن A نتیجه می شود که $\lim_{K \rightarrow \infty} (I-A)^{-1}A^{K+1} = 0$

در نتیجه

$$I+A+A^2 \dots = (I-A)^{-1} \blacksquare$$

نرم های وابسته و معکوس ها

نرم های وابسته و معکوس ها

قضیه: اگر $\|E\| < 1$ آن گاه $(I - E)^{-1}$ وجود دارد و

$$\|(I - E)^{-1}\| \leq \frac{1}{1 - \|E\|}$$

$$I = \begin{bmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{bmatrix}$$

$$E = \begin{bmatrix} -10^{-1} & 10^{-3} \\ 10^{-2} & 10^{-1} \end{bmatrix} \quad \longrightarrow \quad \|E\|_1 = 0.11 < 1$$

$$\longrightarrow \quad I - E = \begin{bmatrix} 1 + 10^{-1} & -10^{-3} \\ -10^{-2} & 1 - 10^{-1} \end{bmatrix}$$

$$(I - E)^{-1} = \frac{1}{|I - E|} \begin{bmatrix} 1 - 10^{-1} & 10^{-3} \\ 10^{-2} & 1 + 10^{-1} \end{bmatrix}$$

نرم های وابسته و معکوس ها

قضیه: اگر $\|E\| < 1$ آن گاه $(I - E)^{-1}$ وجود دارد و

$$\|(I - E)^{-1}\| \leq \frac{1}{1 - \|E\|}$$

اثبات وجود معکوس: ابتدا ثابت می کنیم اگر $\|E\| < 1$ ، آن گاه $(I - E)^{-1}$ وجود دارد

فرض کنید $\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_n$ مقادیر ویژه ماتریس E باشند. از اینکه $\|E\| < 1$ داریم $|\lambda_i| < 1$. بنابراین، مقادیر ویژه ماتریس $I - E$ ، یعنی $(1 - \lambda_1), (1 - \lambda_2), \dots, (1 - \lambda_n)$ مخالف صفرند. بنابراین ماتریس $I - E$ معکوس پذیر است و $(I - E)^{-1}$ وجود دارد.

$$\text{اثبات نامساوی} \quad \|(I - E)^{-1}\| \leq \frac{1}{1 - \|E\|}$$

از قضیه قبل داریم :

$$(I - E)^{-1} = I + E + E^2 + \dots = \lim_{K \rightarrow \infty} \sum_{i=0}^K E^i$$

اکنون با نرم گیری از طرفین رابطه فوق داریم :

$$\|(I - E)^{-1}\| = \left\| \lim_{K \rightarrow \infty} \sum_{i=0}^K E^i \right\| \leq \lim_{K \rightarrow \infty} \sum_{i=0}^K \|E^i\|$$

می دانیم $\|E^i\| \leq \|E\|^i$ بنابراین

$$\|(I - E)^{-1}\| \leq \lim_{K \rightarrow \infty} \sum_{i=0}^K \|E\|^i \leq \frac{1}{1 - \|E\|} \quad \blacksquare$$

نرم های وابسته و معکوس ها

قضیه: اگر $\|E\| < 1$ آن گاه

$$\|(I - E)^{-1} - I^{-1}\| \leq \frac{\|E\|}{1 - \|E\|}$$

اثبات: ([1])

قضیه: فرض کنید A ماتریس نامنفرد باشد و $\|A^{-1}E\| < 1$ آنگاه $(A - E)^{-1}$ وجود دارد و

$$\frac{\|A^{-1} - (A - E)^{-1}\|}{\|A^{-1}\|} \leq \frac{\|A^{-1}E\|}{1 - \|A^{-1}E\|}$$

اثبات: ([1])

نرم وابسته و ماتریس متعامد

نرم وابسته و ماتریس متعامد

قضیه: فرض کنید O یک ماتریس متعامد باشد، آن گاه

$$\|O\|_2 = 1$$

اثبات:

$$\begin{aligned}\|O\|_2 &= \sqrt{O^T O} \text{ مقدار ویژه ماکزیمم از ماتریس } = \sqrt{\rho(O^T O)} \\ &= \sqrt{\rho(I)} = 1\end{aligned}$$

قضیه: فرض کنید O یک ماتریس متعامد باشد، آن گاه

$$\|AO\|_2 = \|A\|_2$$

اثبات:

$$\|AO\|_2 = \sqrt{\rho(O^T A^T A O)} = \sqrt{\rho(A^T A)} = \|A\|_2$$

قضیه: فرض کنید O یک ماتریس متعامد باشد، آن گاه

$$\|AO\|_F = \|A\|_F$$

اثبات:

$$\|AO\|_F = \sqrt{\text{trace}(O^T A^T A O)} = \sqrt{\text{trace}(A^T A)} = \|A\|_F$$

مراجع

1. Biswa Nath Datta, *Numerical Linear Algebra and Applications*, 1995.
2. Gilbert Strang, Fourth Edition, *Linear Algebra and Its Applications*, 2005
3. G.H. Golub, and C.F. Van Loan, **Matrix Computations**, 4rd Edition, Johns Hopkins University Press, 2013.
4. J. Demmel, **Applied Numerical Linear Algebra**, SIAM, 1997.
5. L.N. Trefthen, and D.D. Bau, **Numerical Linear Algebra**, SIAM, 1997.
6. <https://www.slideserve.com/brigit/vector-norms>

